

INFLUENCE OF VALUES OF SOCIAL, CIVIC OR ETHNICAL NATURE ON THE SELECTION OF UNIVERSITY SPECIALITY OF GRADUATES OF SECONDARY EDUCATION FROM SOUTHWEST BULGARIA

Emiliya Bozhkova

South – West University Neofit Rilski, Blagoevgrad, Republic of Bulgaria, em_bojkova@swu.bg

Veska Vardareva

South – West University Neofit Rilski, Blagoevgrad, Republic of Bulgaria, veska_v@mail.bg

Abstract: The educational development at university level in a changing economic and cultural environment is a stereotype alternative to career development of graduates of secondary education, a trend that is said to have small regional differences throughout the Republic of Bulgaria. Whether this choice is stimulated, suppressed or pressed by family culture and community experience, and whether the attitude of promoting self-esteem and rationality of personality choice dominates, are the key issues that are analysed in this article. And moreover, whether this is at all a basic value of the graduates of secondary education from Southwest Bulgaria.

Discussed is also the thesis discourse – whether higher education ensures objective advantages for the subsequent realization on the labour market, satisfying the vital priority of the independent person, or it is an elite type of education that prolongs the crisis of professional inclusion and the life perspective.

The research of what factors, in what ranking and quality potential confirm or eliminate the influence of culturally-based community and family models, is objectivized through interviews and surveys. In the function of respondents are secondary school graduates and diverse pedagogical specialists. Autobiographical method is used and verifying in parents and alumni up to three decades back.

Different types of dimensions are sought and formulated, which confirm that still in less developed or economically disadvantaged settlements (we refer to regions in South-West Bulgaria), where employers decrease, incl. those in the school system, the secondary school graduates and the parents, accept career development in the aspect of choosing a university speciality as ‘education forever, corresponding to a job forever’ and ‘with us’. This unrealistic and self-deceiving life concept enters a situation of conformism where the person seeks solutions that protect and raise their living standard and protects them from emigration as the only alternative to unemployment and poverty.

Of interest are some unexpected and unpredicted factors, in the conceptual framework of the study of the secondary school graduates of the region, that falsify the expected advantages when selecting a university or speciality. For example some of these are: quality of information access, the completeness of a university or faculty website - information and design, opportunities for continuing education, etc., that pose the marketing problem about the adequacy of the university practice of admitting candidate students that are potentially good as future professionals.

Keywords: educational attitudes for university education, career planning, selection factors, independence of choice, holistic cultural influences.

ВЛИЯНИЕ НА ЦЕННОСТИ СЪС СОЦИАЛЕН, ГРАЖДАНСКИ ИЛИ ЕТНИЧЕСКИ ХАРАКТЕР ВЪРХУ ИЗБОРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА СПЕЦИАЛНОСТ НА ЗРЕЛОСТНИЦИ ОТ ЮГОЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ

Emiliya Bozhkova

South – West University Neofit Rilski, Blagoevgrad, Republic of Bulgaria, em_bojkova@swu.bg

Veska Vardareva

South – West University Neofit Rilski, Blagoevgrad, Republic of Bulgaria, veska_v@mail.bg

Анотация: Образователното развитие на ниво университет при променяща се икономическа и културна среда е стереотипна алтернатива за кариерно развитие на завършващите средно образование. Това е тенденция, за която се твърди, че има малки регионални разлики за Република България. Доколко този избор е стимулиран, подтиснат или притиснат от семейната култура и опита на общността, доминира ли нагласата за поощряване на самостоятелността и рационалността на избора на личността, са ключовите въпроси, които се анализират в статията. Още повече - дали това въобще е базова ценност на зрелостниците от Югозападна България.

Дискутира се дали висшето образование осигурява обективни предимства за последваща реализация на пазара на труда, задоволявайки жизнения приоритет на автономната личност, или е елитарен вид образование, което удължава кризата на професионалното включване и житейската перспектива.

Проучването на това кои фактори, в какво ранжиране и качествен потенциал потвърждават или елиминират влиянието на културно обусловени общностни и семейни модели е обективизирано чрез интервюта и анкети. Във функцията на респонденти са зрелостници и разнородни педагогически специалисти. Автобиографичен метод е използван и верифициращ при родители и алумни до три десетилетия назад.

Търсени и формулирани са разнородни типови измерения, които потвърждават, че все още в по-слабо развитите или вече изоставащи в икономическо отношение населени места, където работодателите намаляват, вкл. и в училищната система, зрелостниците и родителите, приемат кариерното развитие в аспекта избор на университетска специалност все още като „образование завинаги, съответстващо на една работа завинаги” и „при нас”. Тази нереалистична и самозаблуждаваща се жизнена концепция влиза в ситуация на конформизъм, когато личността търси решения, протектиращи и повишаващи жизнения й стандарт и предпазващи я от емиграция като единствена алтернатива при безработица и бедност.

Интерес представляват и някои неочаквани, непредвидени в концептуалната рамка на проучването на зрелостниците от региона фактори, които фалсифицират очаквани предимства при избор на университет или специалност. Някои например са: качеството на информационния достъп, пълноценността на университетски или факултет сайт – информация и дизайн, възможности за продължаващо обучение и др., което поставя маркетинговия проблем за адекватността на университетската практика по набиране на потенциално добри като бъдещи професионалисти кандидат-студенти.

Ключови думи: образователни нагласи за университетско образование, кариерно планиране, фактори за избор, автономност на избора, холистични културни влияния.

1.УВОД

Близко половината от населението на страната (49.9%) живее в Югозападния и Южния централен район, а най-малък по брой на населението е Северозападният район - 770 хил. души, или 10.8% от населението на страната. През 2016 г. и в шестте статистически района населението намалява спрямо 2015 г., като най-голямо е намалението в Северозападния - с 1.8%, а най-малко - в Югозападния район - с 0.3%. Видимо е, че негативната демографска тенденция за фиксираната в темата географска част на България не е толкова агресивна, което допълнително стимулира изследователския ни интерес към нагласите на потенциалните кандидат-студенти.

Проучването на това кои фактори, в какво ранжиране и качествен потенциал потвърждават или елиминират влиянието на културно обусловени общностни и семейни модели е обективизирано чрез интервюта и анкети. Във функцията на респонденти са зрелостници и разнородни педагогически специалисти. Автобиографичен метод е използван и верифициращ при родители и алумни до три десетилетия назад. Цитираме и част от някои отговори и коментари, без загуба на контекста, в който са били зададени.

Дискутираме върху ситуативността и противоречивостта на проблема за избора на университетска специалност като еднопосочен път към професионалната реализация и дали това съответства и трябва ли да съответства на НКПД⁶³ в България. Дискурсът се конкретизира и чрез въпросите: дали висшето образование осигурява обективни предимства за последваща реализация на пазара на труда, задоволявайки жизнения приоритет на автономната личност или е елитарен вид образование, което удължава кризата на професионалното включване и житейската перспектива?

2. ИДЕЯТА ЗА ПРОФЕСИЯТА КАТО ВАЖЕН КАРИЕРЕН И ЖИЗНЕН ИЗБОР

За нас днес жизненият и професионалният континуитет са свързани по най-тесен начин, докато много по-безболезнено например сменяме социалната и религиозна среда. Днес човек може сравнително лесно да смени мястото си на живеене, дори страната и обществото, без да се чувства „лишен от корени”, при условие че чрез тази смяна може да запази своите професионални възможности и постижения” [4,с.32] Семейството и професията са единствените големи опори на хората в модерността – казва още Н. Schelski. Възприемани като базови за личността фактори за социално-икономическия статус те би трябвало да гарантират вътрешната й стабилност.

⁶³ Съкр. от Национален класификатор на професиите и длъжностите, 2011 г.

В професията индивидът получава достъп до обществените контексти на влияние...преминавайки през иглените уши на своето работно място „притежателят на професия“ се превръща в „съ-създател на света“ в дребните неща. В този смисъл професията (както, от друга страна, семейството) гарантира *основополагащия социален опит* (курс. Н. Schelski) В професията социалната действителност може да бъде разбрана чрез участие, така да се каже „от първа ръка“.

Развивайки това тълкуване за влиянието на семейството и идеята за професията върху изборите, които човек социално, психологически и икономически е принуден да прави допълваме и аспекта на идентификацията, а често и лъжовността на стереотипните възприятия за нас и другите. „В обществото, в което животът е нанизан на нишката на професията, в нея наистина са закодирани някои ключови информации: доходи, статус, езикови способности, възможни интереси, социални контакти и т.н.“ Този образ Ул. Бек асоциира през на 80-те на XX век. Но съвремените и тенденциите на бъдещето преоценяват качествено ситуацията. Същественото, с което се съгласяваме е че „Също както семейството, така и *професията е загубила някогашните си устои и охранителни функции.*„ [1, с.241]. Изчезва вътрешната опора на живота, хората се чувстват социално и икономически тревожни. Може да се каже, че в постиндустриалните епохи професионалният труд, в т.ч. и експертния /аналитичен - този изискващ висше университетско образование - системно се променя, от което съответно следва и системна обществена промяна.

Спираме се на характерна за страната ситуация от последното десетилетие – рискът на професионалиста да губи или сменя работата си, независимо от високата квалификация и образование. Опасността, която грози младите професионалисти (разбира се, не само тях), е голяма и както казахме по-скоро очаквана. Това е следствие и *результат от тясната обвързаност на образованието с професията*. Тази обвързаност в най-висока степен, в сравнение с други завършващи образование, е детерминирана от работните места в държавната сфера на образование - предучилищно и училищно, общо и специално професионално.⁶⁴ Позитивността на развиващата се през последните години тенденция за повишено търсене на педагогически специалисти е двупосочна и противоречива. На пръв поглед – обнадеждаващото търсене в национален мащаб на учители ражда нагласа за „учителстване“, но от друга е нереалистично успокояваща лично за тях. Защото е известно, че учители, социални работници, специалисти от областта на образованието имат ограничени възможности да бъдат наемани в частна образователна практика или да организират такава.⁶⁵ Следователно, не образованието само по себе си, в иманетната му връзка с професията обвързва дипломираните правоспособни педагогически специалисти с държавния монопол върху тяхното наемане. Подобна ситуация и парадоксалност описва Н.-Р. Blossfeld, валидна в развитите икономики още от 80-9-те год. на XX век. Ситуацията се припознава сега у нас. Въздействайки обратно върху съответните области на образователната система, младите професионалисти се натоварват с това да плащат „*тежък данък за една крайно неудачна квалификация.*“ (Ул.Бек) Имаме предвид и това, че прекалено отворените врати на висшите училища поощряват еднакво кандидати с неизразен академичен потенциал, както и такива, които многократно неудачно се връщат към образование с неясна възможност и перспектива да работят по след това по поредната специалност, която избират. За това същите и институциите харчат, понякога непрежалими възвратими и невъзвратими ресурси (финанси, време, жизнени планове, мотиви, пр.). Много често същите разширяват търсенето на специалност, но по метода на проба-грешка например, без обективна представа за собствените си когнитивни и атитюдни характеристики, без консултантски услуги и без доверие в маркетинга от университетите: „Не знам защо го записах, но се радвам, че го завърших.“ (И. Кр., 24г, Гоце Делчев)

Към описваните ограничения отношение има и необективността на информационните източници, които ще разглеждаме по нататък.

3. ПРОФЕСИОНАЛНА ПЕРСПЕКТИВА ЧРЕЗ ОБРАЗОВАНИЕ

Образованието, чрез което се придобива професия, за целите на описваното тук изследване, дефинираме като вид трудова дейност, за която е необходимо обучение и специални професионални компетентности, и чрез които човек изкарва прехраната си и се грижи за семейството си. Обичайно е лицензирана и сертифицирана и законово призната чрез диплома. Посочихме вече, че разглеждаме университетското образование със специален фокус върху педагогическите специалности в контекста на темата.

⁶⁴ Бележка: интересът на проучването е центриран върху висшето образование и съответно специалности и реализиращите ги професии, свързани с образователната практика в България.

⁶⁵ Бележка: Системата от частни образователни и социални формални и неформални институции в Р България е все още слабо развита, с изключение на центрове за професионално обучение.

В отчет на МС и МТСП за 2016 за изпълнение на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012-2030 г.) въз основа на данни от НСИ и след анализ на образователната структура на населението в Р България се твърди, че: „степенна на завършено образование е основен фактор и важно условие за повишаване на заетостта, получаването на по-високи доходи и ограничаване на бедността, както и за постигане на по-добро качество и стандарт на живота на населението. Това е фактор, условие и за балансирано демографско развитие на населението и подобряване на качеството на човешките ресурси. Колкото по-висока е степента на образование, толкова по-малко хората са застрашени от бедност и риск от бедност.” [7] Логиката и рационалността на този извод са безспорни. Но защо тогава е твърде рисковано личността да анализира кариерното си развитие, разчитайки на дългосрочно планиране: „Ще уча, знам, не е като в училище. А много искам после да преподавам,...не знам, много е несигурно.”(М.Ш.,21г. Разлог). 38% от респондентите не вярват в възможността да работят като учители, за каквато университетска специалност полагат усилия, а определят бъдещата си заетост като „шанс” или „късмет”, все още имат неясни представи за начините на търсене на професии и длъжности, отговарящи на академичната им подготовка и диплома. Това начално обесърчаване снижава мотивацията за учене, но по-скоро при студенти с по-високи жизнени очаквания за стандарт на живот и по-слаби академични постижения.

„Независимо от тази негативна оценка „професионалната перспектива на образователната кариера не е загубена, а става само непредвидена и непредсказуема...Дипломата за завършено образование вече не обещава нищо; но тя все още и дори повече от всякога е предпоставка за преодоляване на заплашващата безнадеждност.” [1,с.269]

„Сигурна съм, че ще си намеря хубава, платена и да ми е приятна работа, ако имам висше. Аз искам да продължа да уча, но на доста от бившите съученици – въобще.” (Ел. Д.,20 г.,Благоевград). Абсолвентите, които считат, че силно повлияват шансовете си за работа, чрез университетска диплома е общо 78%, от тях повече от половината са от големи и средни градове и общински центрове от Софийска, Кюстендилска и Благоевградска област, за селища е характерно работеща система от училищно и извънучилищно образование.

Изследвайки индивидуалното планиране на професионалната кариера Д. Искрев посочва, че кариерните решения, които личността прави „не са независими събития”. Те са последователни и взаимозависими. По-ранните решения значително ограничават наличните възможности за избор на по-късните кариерни решения. Решението да се следва висше образование в една област почти винаги пречи на следването по-късно в друга област.”[3. с.20] Ограниченията се визират във финансов аспект и загуба на търпение да си в ролята на обучаван. В случая добавяме и смяна на семейния статут – повече от 1/3 от респондентите жени, счита, че следването в Университета е: „По-добре да стане преди да се омъжи.” (А. Ив., 22г., Бобовдол). А засилената емиграция от района на Югозападна България е причина за приемане на неизвестността по-скоро като отказ от висше образование и търсене на реализация (често „каквато и да е работа”) извън граница – 16 % преобладаващо мъже (13 %).

4. ДОМИНАНТНИ НАГЛАСИ ПРИ ИЗБОРА

Ценностите съществуват и функционират в индивидуално-специфични йерархии на относителна значимост, формирайки ценностни системи и поставяйки по този начин уникалния си отпечатък върху начина, по който се отразява действителността. Представяйки критерии за оценка, ценностите са и критерии за избор, стандарти при избора между алтернативни поведения, хора и събития. [6, с.2] Въз основа на тези дефинитивни опори тълкуваме формулираните в темата влияния.

Социални предимства придобивки или социални фактори за избора са ранжирани като честота на проявлението си при интервютата: финансова издръжка на студента; стипендии; възможност за допълнителна работа; предимствата на градска среда; общежитие или квартира – цената и сравнение; храна и столово хранене, магазини; разходи за учебни материали - учебници, книги; транспорт – наличие и цени; сигурност и безопасност; общуване и нови запознанства; уважение и престиж на изучаваната специалност; неангажираност и независимост на индивида. „Искам да съм свободна” (Ч. Г. 20г. Сандански), „Предпочитам да съм далеч от нашите ” (К.Б.,18г. Петрич) „Трудно се влизаше в Педагогическия институт... Много кандидати – с много висок бал. Аз влязох от втория път и записах задочно, децата ми бяха се родили вече...Щастлив пенсионер съм си сега.” (В. Ил., 63г., Бобовдол) „Беше много уважително да си учител. Аз бях, а директор съм отдавна. Почти всички, от нашата група работим това, за което сме следвали, а не е като сега.” (Д. Хр., 59г., Благоевград) **Образователно професионални предимства:** желание за добър старт в професионалния живот; изисква се усилено учене или „Лесно се завършва” (К.З.,

20г., Перник, кандидат за специалност от областта на социалната педагогика и дейности); изучаваната университетска специалност предполага в бъдеще добра заплата; категоричност в избора и очакванията за квалификацията: „От малка мечтая да стана учителка” (Ив.Т. 19 г. Банско); „Обичам децата и мисля, че моята мисия е да стана учителка” (Хр. И. 20 г, Кресна), „Преди работех като продавачка. След стаж ми предложиха работа в същото училище. Много съм щастлива. Чувствам, че цял живот съм искала да съм учителка.” (А. Св., 28г., Кюстендил); университетът е в родния град или е близо до родното място; по примера на други – приятели, роднини; по смисъла на „подходяща професия” за жена или съответно – мъж; професионална реализация в близост до родното място; желание за „бягство” - миграция при намиране на работа след дипломиране.

Образователното развитие на ниво университет при променяща се икономическа и културна среда е стереотипна алтернатива за кариерно развитие на завършващите средно образование. Това е и тенденция, за която се твърди, че има малки регионални разлики за Република България.⁶⁶ Доколко този избор е стимулиран, подтиснат или притиснат от семейната култура и опита на общността, доминира ли нагласата за поощряване на самостоятелността и рационалността на избора на личността - са ключовите въпроси, които са предмет на анализа: „То за какво друго да учи, то работа при нас няма... Ако може да стане учителка... да стане, то и тя иска, хич не е против. Ще ни слуша с майка й.” (С. Т., 57г., Сатовча) Анкетното проучване и херменевиката при подхода на интерпретация предоставя интересни гледни точки, доминирани в различна степен от семейните и общностните модели на личностна и социално-икономическа самостоятелност.

Традиционната семейна нагласа – патриархален тип. Дефинираме като специфично унаследен семеен стереотип родителите да оказват натиск върху изборите, които младите правят и това да е приемливо. Предопределя избора на университетска специалност, насочена към педагогическите специалности за детска градина и начално училище (по-малка част публична администрация и право) при 12% от общо изследваните селища с преобладаващи българи мюсюлмани (помаци). Наличието на натиск тук се изразява особено при момичетата – 79%, което всъщност рязко противоречи с възможността им за бъдеща заетост, именно там. „Тя ни слуша, така е редно. Аз не съм следвал... Момчето ни не иска да учи вече, замина с другите (има се предвид Испания, бел. наша), ...но тя е момиче, ако стане учителка хем децата ще си гледа, хем ще й е по-лека работата” (Ат. Ос., 52г., Вълкосел). Изборът при 33 % е част от „регионалния патриотизъм”, традиционен избор с предпочитание към Югозападния университет, без отношение към етническия или религиозния статус, а по-скоро финансовия – по-малко транспортни разходи.

Най-големи разлики в стимулирането и подкрепата на самостоятелността на избора - **либерален тип семейна нагласа**, и обратно – притискане на младите да изучават дадена университетска специалност се открива при зрелостници с отлична диплома от средни и големи населени селища в противовес на отличниците от малки и много малки населени места. Срещната ситуация – 11% от респондентите имат намерение и осъзната нагласа за унаследяване на професията на родителите, приемайки я за „ценна”, „най-важна”, „полезна”, „благородна”, „майка ми е педагог, ще ми помагат”, „свикнала съм да говорят само за училище”-атитюдност, която ориентираме по-скоро към либералния тип.

Спрямо образователния статус на родителите разликите са несъществени и неопределящи като натиск върху желанията и волята на кандидатите. Това откриваме и при двата типа семейна култура.

Не се забелязват нетолерантни, неприемащи „другостта” и отхвърлящи мотиви при нагласите спрямо различната етничност на другите, вкл. и такива с бъдещи колеги от стереотипно малгинализирани общности (роми, напр.), с които те -бъдещите студенти биха си сътрудничили в университетската среда. Нищожността на данните не е изненадваща и по причина, че като университетски преподаватели нямаме опит и наблюдения на нетолерантност в реалния процес на обучение.

Все пак хипотетично и преднамерено поставихме въпроса дали въобще висшето образование е енкултурална ценност на зрелостниците от Югозападна България или е формална алтернатива за отлагане на професионалната и жизнена самостоятелност и осигуряване ресурси за живот, и отделяне от семейството; или трето предположение – страх от изместване на статусната роля на безработен към продължаващ образованието си човек.

⁶⁶ Бележка: С изключение на райони с изявено представителство от турско население (виж НСИ), а причината е недоброто владение на българския език, която се явява непреодолима бариера за образователно развитие на университетско ниво.

Очертават се разнородни типови измерения, които потвърждават, че все още в по-слабо развитите или влизащите в икономическа стагнация населени места⁶⁷, където работодателите намаляват (вкл. и в училищната система), зрелостниците и родителите, приемат кариерното развитие в аспекта избор на университетска специалност все още като „образование завинаги, съответстващо на една работа завинаги” и „при нас”. Тази нереалистична и самозаблуждаваща се жизнена концепция влиза в ситуация на конформизъм, когато личността търси решения, протектиращи и повишаващи жизнения й стандарт и предпазващи я от емиграция като единствена алтернатива при безработица и бедност.

5. НЕВИДИМАТА ДОБАВЕНАТА СТОЙНОСТ ПРИ ИЗБОРА НА СПЕЦИАЛНОСТ

Проучването предостави данни и за източниците на информация при зрелостниците и качеството на информационната им ориентация и яснота. Ранжирани по приоритетност на използването на предварителен етап са следните: връстници и приятели, интернет и социални мрежи, семейство и родители, маркетингови средства, влияния и образователни изложения, учители и педагогически консултанти, други – рекламни брошури и телевизия.

„Важен личностен аспект на кариерното планиране е потребността да се търси точна информация. Вярна представа за текущите ситуации, наличните възможности за избор, вероятностите за успех или провал, реалистичен предварителен преглед на работодатели допринася за вземането на правилни кариерни решения.” [Зс. 21] Подобни нагласи, както и по-конкретни познания за желаната бъдеща професия кандидатите почти не споделят. Тази констатация е най-малко валидна при проучването на бъдещи работодатели в големите селища от образователни институции.

Интерес, обаче представляват и някои неочаквани, непредвидени в концептуалната рамка на проучването на зрелостниците от региона фактори, които фалсифицират очаквани предимства при избор на университет или специалност. Такива необходими предимства, които университетът счита за важни при обучението, а кандидатите не отбелязват като търсени. Именно подобни визираме като добавена стойност, отчитана при планирането на кариерата. Някои например са: качеството на информационния достъп, пълноценността на университетски или факултет сайт – информация и дизайн, възможности за продължаващо обучение и др., което поставя маркетинговия проблем за адекватността на университетската практика по набиране на потенциално добри като бъдещи професионалисти кандидат-студенти. Неотбелязани и ниско оценени като институционално важни предимства са стойността на рейтингите на университетите и специалностите, възможността за дистанционни форми на обучение и по-скоро непознаването и ниското доверие към качеството му. Задочното обучение, обаче остава все още търсен начин на подготовка – 41% от кандидатите жени, които не са абсолвенти и търсят такава възможност. Алтернативната му форма на дистанционно такова е познато едва на 6% от респондентите. От друга страна кандидатите са запознати и се надяват на възможността от стажове и студентски бригади в САЩ - 24 % от тях го определят като косвена добавена полза от следването си.

Качество на обучението, използват ли се най-съвременни информационни и дигитални технологии имат среден ранг на очакван интерес. Как е организиран учебния процес, има ли студентско представителство-парламент и др. с най-малък интерес в обратните връзки.

Университетското образование, в контекста на актуалните **очаквания на съвременните работодатели**, има тенденцията да се възприема като неефективно и изоставащо, негарантиращо добавена стойност. С подобна условност и негативна приемаща нагласа завършващите висше образование трудно намират реализация. Обратната тенденция се коментира като факт само за системата на предучилищното и училищното образование, професионалното средно образование и здравеопазването. Очакванията за надеждни специалисти все пак са факт. Тази подчертано позитивна среда за търсене на кадри с университетско образование, особено по отношение на педагогическите специалисти, дава възможност да се привличат добри кандидати извън Югозапада. Решението е да се излезе извън формалната, по съществото си затворена, трудно репродуцираща гъвкав собствен професионален опит система на образование.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Решението на зрелостниците да започнат работа или да продължат образованието си в университет е сериозен житейски проблем и предизвикателство за личностната мотивация. Със сигурност адекватното кариерно планиране има пряко отношение към връзката образование – реализация – доходи. Именно тази

⁶⁷ Бележка: Повече от половината изследвани и анкетирани в таргет- групите са от селища със средна и висока безработица.

триада дава просто обяснение за разбирането на икономическия растеж и е естественото средство и за борбата срещу демографската криза: „Да не изпращаме излишно много млади извън граница.” (С. М., експерт, РИО)

Холистичните културни влияния се изграждат от разнородни и разнообразни на пръв поглед противоречиви аспекти със социален, психологически - често емоционален, рационален или ирационален, обективен или субективен, граждански – демократични или недотам, икономически пр. характер. Някои от тях се открояват определено като ценности, други като антиценности, но всички те рамкират отношението на младия човек към отстояване на собствената му автономност при изборите, които прави. Това пряко корелира с отговорността към себе си, семейството и обществото.

Семейството, чрез културния модел на който е представител, и общостта, разбираана дори и като дигитална такава със своите внушения и матрици на поведение определят избора на зрелостниците много по-силно, отколкото професионалните кариерни специалисти. Това не е добра ситуация. Добре би било с тази тенденция да се обърне и намери професионалното си измерение.

ЛИТЕРАТУРА

Бек, Ул., (2013). Рисковото общество. По пътя към една друга модерност. Изд. Критика и хуманизъм.

Искрев, Д., (2007). Индивидуално планиране на професионалната кариера в контекста на развитието на личността. Сб. Измерения на професионализма, УИ „Н. Рилски”, Благоевград.

МТСП отчет за 2016 За изпълнение на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012-2030 г.)

Паунов, М.(2009), Ценности и приоритети на българите. Изд. Стопанство, София.

Blossfeld, Н.-Р. (1984), Bildungsreform und Beschäftigung der jungen Generation im Öffentlichen Dienst, в Soziale Welt, кн.2.

Roser, М., М. Nagly. Quality of Education. <https://ourworldindata.org/quality-of-education>.

Schelski, Н. (1992), Die Bedeutung des Berufs in der modernen Gesellschaft, в LS, Köln.